

Radosław Żmigrodzki
Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych w Dęblinie
radek-zmigrodzki@wp.pl

Pozycja monarchy w systemie politycznym Hiszpanii

The Position of the Monarch in Spanish Political System

Streszczenie:

Niniejsza analiza została poświęcona problematyce pozycji monarchy w Hiszpanii. Odwołano się do bogatej tradycji monarchizmu w Hiszpanii przypominając koronowane głowy państwa. Interesujące wydały się także wątki dotyczące struktury administracji zapewniającej prawidłowe funkcjonowanie monarchii. Starano się udowodnić tezę, iż monarcha hiszpański jest arbitrem i moderatorem w systemie władzy politycznej. Tezę tę sformułowano pod wpływem postanowień Konstytucji Hiszpanii, z których wynika że król jest szefem państwa, symbolem jego jedności i trwałości, sprawuje arbitraż i moderuje prawidłowe funkcjonowanie instytucji, spełnia najwyższe funkcje reprezentacyjne państwa hiszpańskiego w stosunkach międzynarodowych szczególnie z narodami związanymi z nim historyczną wspólnotą oraz wykonuje funkcje przyznane mu w konstytucji i ustawach.

Słowa kluczowe: system polityczny, Hiszpania, system polityczny Hiszpanii, konstytucja Hiszpanii

Summary:

The issues being discussed are the specifics and evolution of the position of the Monarch in Spain. We examine the political system of this state in the context of the role of the head of state. The historical and contemporary role and the position of the king in Spain have also been mentioned. The most important thesis in this paper is: that the role of the head of State in Spain is to moderate the political scene. We analyze the parts of Spanish constitution regarding the prerogatives of the monarchy according to which the king is the symbol of unity and durability of the state. He is also the arbiter and moderator among the state institutions. He represents the state in international relations and executes the prerogatives which have been given to him by the constitution and bills.

Keywords: political system, Spain, Spanish political system, the constitution of Spain

1. Geneza monarchizmu w Hiszpanii

W dzisiejszym znaczeniu, Hiszpania powstała w 1479 roku na skutek unii dynastycznej dwóch odmiennych i zarazem niezależnych od siebie państw Półwyspu Iberyjskiego – Królestwa Kastylii i Królestwa Aragonii. Tego typu unia była następstwem związku małżeńskiego Izabeli Kastyljskiej, następczyni tronu Kastylii i Ferdynanda Aragońskiego, następcy tronu Aragonii. W 1479 roku małżonkowie otrzymali pełnię władzy w swoich krajach, dlatego też data ta jest powszechnie uznawana za początek funkcjonowania nowożytnej monarchii Hiszpanii. W okresie sprawowania władzy przez Izabelę i Ferdynanda przypadającym na przełom XV i XVI wieku, za terytorium Hiszpanii uznawano obszar zamieszkały przez ludność o podobnej bądź tożsamej kulturze, historii i języku. Sam termin jednak był mocno ogólny i mało precyzyjny, dlatego też nie znajdował zastosowania w tytulaturze władców – nadal używane były nazwy poszczególnych obszarów np. król Kastylii czy Aragonii¹.

Do roku 1504 r. czyli do śmierci Izabeli Kastyljskiej, Hiszpanię można uważać za swoistą podwójną monarchię. Potwierdza to fakt historyczny, iż Izabela i Ferdynand byli posiadaczami dwóch koron, kastyljskiej i aragońskiej i używali tytułu królewskiego w obu członach państwa. Kastylia jako samodzielne państwo była podlegała Izabeli, i to właśnie ona na tym terenie sprawowała pełnię władzy, natomiast w Aragonii królem był Ferdynand. Pomimo śmierci Izabeli w 1504 roku i utraty prawa do sprawowania władzy w Kastylii przez Ferdynanda², unia okazała się być niezwykle trwałą, a przede wszystkim stała się kamieniem węgielnym pod zjednoczenie Hiszpanii. Następcą tronu po Ferdynandzie i Izabeli w roku 1516 został ich wnuk, Karol I Habsburg, który był również w posiadaniu królestwa burgundzkiego – Niderlandy i Franche – Comte. W roku 1519 został on ogłoszony cesarzem rzymskim i przyjął imię Karola V. W okresie sprawowania władzy przez Karola V, władza monarsza ulegała stopniowemu wzmocnieniu, poprzez zaangażowanie w sprawy cesarstwa niemiecko – rzymskiego, związane z następstwami reformacji, czy też stłumieniem buntu *comunidades* w latach 1520-1521³.

¹ T. Miłkowski, *Historia Hiszpanii*, Wrocław 2009, s. 179-180.

² Oba państwa pod panowaniem Izabeli i Ferdynanda posiadały całkowitą niezależność w kwestiach administracyjnych i finansowych, posiadały także odrębne instytucje oraz system prawny. T. Miłkowski, s. 179.

³ Rebelia w Hiszpanii przeciwko habsburskiemu królowi Karolowi V, zakończona porażką powstańców. Po upadku powstania Karol V stał się niekwestionowanym władcą Hiszpanii popieranym przez szlachtę. Kraj stał się główną areną cesarstwa, do którego zaczęło wkrótce napływać złoto i srebro z kolonii amerykańskich. Przyczyniło się to do rozbudowy armii lądowej oraz floty hiszpańskiej a także odbudowy

Po abdykacji Karola V na tronie zasiadł jego syn Filip II, który objął panowanie nad Hiszpanią wraz z posiadłościami włoskimi i burgundzkimi kolonialnymi. W okresie jego panowania Królestwo Hiszpanii rozrastało się. Przyłączono zdobyczone tereny Ameryki Południowej i Środkowej oraz Filipiny. W 1581 roku objęto rządami korony hiszpańskiej terytorium Portugalii wraz z jej koloniami⁴.

Królestwo Habsburgów hiszpańskich było uznawane za obszar składający się z odmiennych pod względem praw, przywilejów i instytucji, królestw i księstw. W tym swoistym amalgamacie dominujące i kluczowe znaczenie posiadała osoba wspólnego i silnego władcy. Mocną pozycję Filipa II najlepiej obrazował sposób prowadzenia działań w ramach polityki wewnętrznej kraju. Wszelkie aktywności w ramach sprawowania rządów przez Filipa II jawiły się jako władza absolutna⁵. Kolejne rządy – Filipa III i Filipa IV, jaki i ograniczonego umysłowo Karola II, nie zdołały powstrzymać kryzysu państwa hiszpańskiego. Doprowadziło to do wzrostu znaczenia faworytów królewskich i koterii dworskich w procesie sprawowania władzy w państwie.

Schyłek XVII wieku upłynął pod znakiem kwestii związanych z sukcesją Hiszpanii, do której roszczenia wysuwali Bourbonowie francuscy oraz Habsburgowie austriaccy. Rywalizacja pomiędzy tymi dwoma dynastiami rodziła także realne zagrożenie rozbioru Królestwa Hiszpanii. Sporne sprawy zostały jednak rozwiązane ostatnią wolą Karola II, który to przekazał tron Hiszpanii, jej zamorskie terytoria pod rządy Filipa V z dynastii Burbonów. Doprowadziło to do powstania silnego bloku francusko – hiszpańskiego, a także przymierza przeciwko niemu austriackich Habsburgów, Anglii, Holandii, Sabaudii, a także Portugalii⁶.

kraju. J. Pérez, *La revolución de las comunidades de Castilla (1520-1521)*, Madrid 1977; Siglo XXI de España. Orichinalment: *La révolution des "Comunidades" de Castilla (1520-1521)*, Bordeaux 1970.

⁴ P. Machcewicz, *Historia Hiszpanii*, Wrocław 2009, s. 206 -207.

⁵ Działania w ramach polityki wewnętrznej Filipa II skupiały się przede wszystkim na wprowadzeniu jedności religijnej. Polegały więc w przeważającej części na licznych prześladowaniach i represjach zwłaszcza ludności wyznania Żydowskiego i osób podejrzewanych o aspiracje do tego wyznania. Jednym z najbardziej dramatycznych epizodów kampanii przeciwko ludności wyznania żydowskiego były masowe egzekucje na Majorce w 1691, gdzie 37 tamtejszych judaizantes (tzw. Chuetas) spalono na stosie. Do ostatniej większej serii procesów przeciwko judaizantom doszło w latach 1721–1727. H. Kamen, *Inkwizycja Hiszpańska*, Warszawa 2005, s. 261-280; J. Edwards, *Inkwizycja hiszpańska*, Warszawa 2002, s. 133-136. Represje dotyczyły także osób wyznania protestanckiego, jak i tych podejrzewanych o islam tzw. Morysków. Kluczowe znaczenie dla wprowadzenia jedności religijnej miało stłumienie buntu Morysków koło Grenady w 1571 roku, po którym doszło do ich ostatecznego wypędzenia z terytorium Hiszpanii w 1609 roku. H. Ch. Lea, *History of the Inquisition of Spain*, vol. III, Londyn 1907, s. 317- 410.

⁶ Dwa bloki polityczne starły się ze sobą w wojnie o sukcesję hiszpańską w latach 1701 – 1704, w wyniku której doszło do podpisania traktatów w Utrechcie i Rastatt w 1713 roku, uznających przez

Za szczytowy etap reformatorskiej polityki Burbonów uznaje się panowanie Karola III, którego rządy uznawane są za okres oświeconego absolutyzmu w państwie hiszpańskim. Działania tego władcy oraz podległych mu ministrów od roku 1767 polegały w większości na modernizacji administracji, reformie i naprawie finansów państwa, liberalizacji handlu z koloniami oraz popieraniu rozwoju produkcji krajowej.

Schyłek XIX wieku, jak również pierwsza dekada wieku następnego przyniosły żądania reform systemu gospodarczego i politycznego, a nowy monarcha Alfons XIII, który przyjął koronę w 1902 roku, w obliczu utraty większości kolonii, stanął przed koniecznością uzyskania wpływów na nowym terytorium. W roku 1904 Hiszpania stała się sygnatariuszem tajnego porozumienia z Francuzami, w wyniku którego dokonano podziału wpływów na terytorium Maroka. Dalsze działania na tym obszarze doprowadziły w 1912 roku do objęcia przez Hiszpanię protektoratu nad północną częścią Maroka i stopniowego uzależnienia od siebie tego obszaru⁷.

Początek XX wieku w Hiszpanii był okresem w którym ujawniły się dość jasne dysproporcje w strukturze gospodarczej i społecznej państwa. Na hiszpańskich terenach wiejskich dominowały nadal półfeudalne stosunki, a ponad połowa ziem uprawnych była w rękach małej grupy latyfundystów. Proces industrializacji na ziemiach hiszpańskich postępował niezwykle wolno i obejmował swoim zasięgiem jedynie część kraju. Rozwój gospodarki przebiegał również bardzo powoli na skutek niedoboru kapitału krajowego, a także surowców naturalnych. Tendencja przeciwna dawała się jednak zauważyć w regionach położonych na peryferiach państwa – Kraju Basków i Katalonii, które kontrastowały z zacofanymi i biednymi częściami państwa. Tego rodzaju sytuacja powodowała aktywizację zachowań separatystycznych wśród mieszkańców terenów dobrze rozwijających się. Już w drugiej połowie XIX wieku na terytorium Kraju Basków i Katalonii zaczęły powstawać ruchy narodowe o silnych tendencjach separatystycznych⁸.

Po zdymisjonowaniu rządu konstytucyjnego przez króla Alfonsa XII dnia 14 września 1923 roku, na szefa władzy wykonawczej powołany został generał Primo de Rivera⁹. Data ta uznawana jest powszechnie za koniec monarchii konstytucyjnej i po-

przeciwników Filipa V za władcę Hiszpanii. Filip V musiał jednak zrezygnować na rzecz przeciwników z Niderlandów Południowych, posiadłości włoskich, Gibraltaru i Majorki. S. Baron, *Historia Hiszpanii*, Warszawa 2011, s. 117- 118.

⁷ J. Pajewski, *Historia powszechna 1871 – 1918*, Warszawa 1967, s. 165 – 168.

⁸ J. Borejsza, *Hiszpania 1873 – 1923*, Warszawa 1947, s. 149-150.

⁹ Miguel Primo de Rivera y Orbaneja (8 stycznia 1870-16 marca 1930) – hiszpański wojskowy, generał dywizji, dyktator Hiszpanii w latach 1923-1930. Po objęciu władzy Primo de Rivera wprowadził rządy silnej ręki, zaprowadził cenzurę i zdelegalizował wszystkie partie poza założoną przez niego

czątek okresu dyktatury monarchistyczno – wojskowej, czyli swoistej dwuwładzy króla i generała będącego równocześnie zwierzchnikiem wojska. Rezultatem tego typu władzy była utrata mocy obowiązującej konstytucji z 1876 roku, rozwiązanie Korteżów, a także organów samorządowych. Polityka wewnętrzna państwa polegała na zwiększeniu interwencjonizmu państwowego oraz ograniczaniu importu i napływu obcego kapitału. W wyniku wyborów municypalnych 12 kwietnia 1931 roku, zdecydowaną większością zwyciężyli republikanie w 46 stolicach prowincji. Po wyemigrowaniu króla Alfonsa XII z Hiszpanii dnia 14 kwietnia 1931 roku proklamowano II Republikę Hiszpańską. Wojna domowa¹⁰ w Hiszpanii rozpoczęła trwającą do 1975 roku pravicowo-konserwatywną dyktaturę generała Francisco Franco.

Wprowadzenie monarchii w wyniku sukcesji po Franco w założeniu nie mogło więc naruszać ustalonego w państwie porządku konstytucyjnego. Stanowić miała ciągłość pomimo ustania władzy wodza. Gwarantem tej ciągłości miała być także przysięga na wierność Zasadom Ruchu Narodowego, którą król czy regent był zobowiązany złożyć przed Korteżami. W przysiędze zawarty jest element podporządkowania monarchy prawu konstytucyjnemu ustanowionemu. Rolę ustrojową monarchy wyznacza więc w całości ustawa zasadnicza i nie stanowi ona pochodnej autorytetu, uznania i zaufania, tak jak to było w przypadku generała Franco¹¹.

2. Monarcha hiszpański jako arbiter i moderator w systemie władzy politycznej.

Królestwo Hiszpanii jest obecnie demokracją parlamentarną. Na czele państwa hiszpańskiego stoi król. Władza wykonawcza skupiona jest w rękach rządu kontrolowanego przez dwuizbowy parlament. Zasady oraz kształt obecnego systemu politycznego w Hiszpanii swój początek biorą w okresie przypadającym na czas bezpośrednio po śmierci generała Franco. Proces transformacji od reżimu autorytarnego do demokracji to czas, w którym dokonano prawnej konkretyzacji nowo powstającego porządku instytucjonalnego.

Unión Patriótica Española (Hiszpańska Unia Patriotyczna). Walczył z bezrobociem, prowadząc szeroko zakrojony program robót publicznych, jednak szybki wzrost inflacji doprowadził do załamania się gospodarki. W efekcie gospodarczej klęski i narastającej opozycji, 28 stycznia 1930 został zmuszony do ustąpienia i zmarł w dwa miesiące później w Paryżu, w nie do końca wyjaśnionych okolicznościach. Według brytyjskiego historyka Stanleya Payne'a rządy Primo de Rivery były najłagodniejsze i najbardziej liberalne ze wszystkich dyktatur dwudziestowiecznej Europy, „nie splamione ani jedną polityczną egzekucją”. T. Miłkowski, *Historia...*, s. 329.

¹⁰ Szerzej: P. Moa, *Mity wojny domowej. Hiszpania 1936–1939*, Warszawa 2007.

¹¹ T. Mołdawa, *Ewolucja ustroju politycznego Hiszpanii współczesnej*, Warszawa 1976, s. 104 -105.

Konstytucja Hiszpanii w sposób dość jednoznaczny określa funkcje monarchy jako podmiotu sprawującego arbitraż i zajmującego się moderowaniem. Można więc stwierdzić, iż osobie monarchy z jednej strony zostały przyznane uprawnienia służące rozwiązywaniu kwestii spornych dotyczących płaszczyzny działań rządu, z drugiej natomiast monarcha jako moderator staje się podmiotem, którego głównym celem jest zapobieganie ewentualnym sporom. Działania polegające na moderowaniu w wykonaniu monarchy należałoby więc uznać za swoistą profilaktykę, której głównym celem miałyby być przede wszystkim podejmowanie w określonym i właściwym czasie inicjatyw zabezpieczających przed eskalacją sytuacji konfliktowych czy spornych. Ewentualne niepowodzenie działań polegających na moderowaniu w sposób naturalny winno więc uruchamiać aktywność arbitrażową monarchy, polegającą na podejmowaniu decyzji przez organ bezstronny, niewykłany w spór i oceniający całą sytuację w sposób obiektywny, merytoryczny i rzeczowy¹². W takim ujęciu i interpretacji pojęcia oraz funkcji moderatora, monarcha dysponowałby działaniem w formie zapobiegawczej, niekoniecznie mającym oparcie w uregulowaniach formalno – prawnych, a częściej polegających na sondowaniu sprawy, doradztwie, przypomnianiu czy udzielaniu wskazówek. Arbitraż natomiast należałoby więc uznać za kolejny, a zarazem końcowym etapem działań, najczęściej odznaczających się charakterem formalnym, polegających na przywracaniu właściwego porządku rzeczy, stanu przedkonfliktowego.

Moderowanie i arbitraż monarchy Hiszpanii można również analizować poprzez kontekst roli, jaką król posiada w państwie, a jak została wyrażona w stwierdzeniu, iż jest on autorytetem państwa, nośnikiem jego najważniejszych, żywotnych interesów, depozytariuszem kluczowych z punktu widzenia racji stanu pryncypiów i wartości¹³. Należy więc arbitraż i moderację postrzegać zarazem jako dwa działania i funkcje przynależne monarsze, ale również jako inicjatywy o dwóch różnych aspektach zebranych pod jednym określeniem: aktywności wyciszających bądź też uspokajających.

W odniesieniu do konstytucyjnego stwierdzenia, iż to król jest „symbolem jedności i trwałości” państwa, należy również zauważyć, że funkcja arbitrażu wkracza w sferę działań o charakterze społecznym. Król jako gwarant z jednej i arbiter z drugiej strony w sytuacjach zagrożenia porządku i spokoju społecznego mógłby działać w celu ułożenia stosunków między skonfliktowanymi stronami i tym samym

¹² J. Szymanek, *Arbitraż polityczny głowy państwa*, Warszawa 2009, s. 168.

¹³ Por. P. Lauvaux, *Les grandes démocraties contemporaines*, Paryż 1990, s. 970.

zapobiegać eskalacji konfliktów polityczno–społecznych czy podziałów¹⁴. Tego typu działania monarchy jako arbitra obejmuje w tym ujęciu nie tylko działania na płaszczyźnie aktywności rządu ale całego systemu politycznego. Moderacja jako działanie skierowane *stricte* do instytucji, w wykonaniu monarchy, polegać by też mogła na arbitrażu, czyli działaniu rozjemczym czy mediacyjnym o charakterze przedmiotowym zawężonym w sposób podmiotowy do systemu rządów.

Samo sprawowanie arbitrażu, a także moderowanie prawidłowego działania instytucji przez monarchę, w sposób wyraźny określa jego rolę jako szefa państwa, przypisując mu tym samym konkretne obszary aktywności¹⁵. W działaniach monarchy zwarta jest więc forma arbitrażu instytucjonalnego i społecznego, jak i arbitrażu instytucjonalnego tylko i wyłącznie.

Istotnym więc z punktu widzenia analizy funkcji i pozycji monarchy wydaje się rozgraniczenie arbitrażu i moderowania. Zastosowanie rozróżnienia ma na celu ukazanie przed wszystkim swoistego współdziałania tych dwóch funkcji, jak również wskazanie, iż tego typu działania posiadają różny zakres, dotyczyć mogą różnych sfer, jak również mogą być urzeczywistniane za pomocą odmiennych uregulowań, czy instrumentów dostosowywanych do określonych potrzeb i efektów. Taka interpretacja arbitrażu politycznego i wszystkiego tego co się nań składa pozwala na dość precyzyjne określenie roli monarchy w świetle obowiązującej konstytucji.

Konstytucja Hiszpanii z 1978 roku w sposób dość istotny uszczupla koncepcję jedności władzy na skutek zaadoptowania instytucji właściwych dla demokracji parlamentarnej. Istota jedności władzy przejawia się natomiast i urzeczywistnia w środkach nadzwyczajnych, rozumianych jako działania głowy państwa, które to mają na celu zabezpieczenie demokratycznego ładu politycznego. Można więc traktować monarchę jako pewnego rodzaju „wyjście czy siłę awaryjną”¹⁶. Działania monarchy w tym aspekcie nie są widoczne na płaszczyźnie „codziennego” funkcjonowania państwa i jego instytucji, uwidaczniają się natomiast w sytuacjach występowania kryzysów czy stanów zagrożenia¹⁷. W takim rozumieniu pozycji arbitra i moderatora, monarcha hiszpański jawi się jako gwarant i dysponent porządku publicznego w państwie.

¹⁴ Szerzej: P. Cambot, *Le monarque espagnol garant des institutions démocratique*, „Revue Internationale de Politique Comparée”, 1996 nr 2, s. 291-293.

¹⁵ Szerzej: T. Mołdawa *Koncepcja roli ustrojowej szefa państwa w Hiszpanii*, „Studia Nauk Politycznych”, 1973 nr 2, s. 47-48.

¹⁶ J. Szymanek, s. 171.

¹⁷ Tamże, s. 171.

Głowa państwa hiszpańskiego pomimo tego, iż jej rola została w sposób dość istotny ograniczona, otrzymała w nowych regulacjach konstytucyjnych możliwość arbitrażu politycznego nie tylko instytucjonalnego, ale i społecznego, posiadającego szersze znaczenie. W rzeczywistości proces uszczuplenia funkcji i pozycji monarchy jest tak zaawansowany, iż egzekutywa w Hiszpanii na mocy postanowień konstytucji z 1978 roku posiada charakter czysto monistyczny, a jej właściwym i jedynym zarazem dysponentem jest rząd. Monarcha i jego pozycja w świetle nowej konstytucji to także posiadacz procedur i instrumentów zastępujących arbitraż, dla których właściwą podstawą jest konstytucyjna dyrektywa moderowania prawidłowego funkcjonowania instytucji państwa. Należy także zauważyć, iż arbitraż w wydaniu hiszpańskim nie jest jedynie umożliwieniem monarsze aktywności polegającej na pilnowaniu reguł funkcjonowania instytucji państwowych. Zakłada natomiast że pomimo skromnej i ograniczonej roli, to właśnie król jest „pierwszym obywatelem”¹⁸.

Postrzeganie i rozumienie arbitrażu politycznego monarchy hiszpańskiego w ścisłym tych słów znaczeniu, czyli konstytucyjnym sformułowaniu „sprawuje arbitraż”, pozwala również dostrzec istotę i ważność tej funkcji. Można jednoznacznie stwierdzić, że jest to rozumienie właściwe dla prawniczego czy sądowego rozumienia arbitrażu. Należy więc podkreślić, iż głowa państwa jako arbiter to podmiot posiadający uprawnienia właściwe sędziemu – arbitrowi, głowie państwa hiszpańskiego, który swoje decyzje podejmuje indywidualnie, orzeka po kompleksowej i merytorycznej ocenie o meritum sprawy, i co najważniejsze ma możliwość podjęcia rzeczywistych decyzji¹⁹. Swoje decyzje monarcha hiszpański jako arbiter winien więc podejmować biorąc pod uwagę przede wszystkim uregulowania konstytucyjne zawarte w art. 56, odnoszące się do jedności i trwałości państwa, a także prawidłowe funkcjonowanie instytucji państwowych. Podejmowanie przez króla inicjatyw w ramach przysługującego mu arbitrażu, opartych na konstytucyjnych regulacjach, stawia go na pozycji podmiotu odpowiedzialnego za utrzymanie demokratycznego ustroju w państwie. Poprzez tego typu pozycję król to również swoista siła państwa, zapewniająca obywatelom i instytucjom państwowym ciągłość, stabilność a przede wszystkim trwałość. Jako arbiter i moderator monarcha to także symbol poparty majestatem i ważnością osoby króla. W takim ujęciu arbiter w państwie hiszpańskim to już pojęcie i funkcja mająca silne podstawy konstytucyjne. Arbiter – monarcha w Hiszpanii, to więc podmiot który nie działa tylko w ramach arbitrażu instytucjonalnego właściwego dla systemu rządów, ale również podejmuje wiele aktywności w ramach sfery polityczno

¹⁸ Szerzej: D. Turpin, *Le regime parlementaire*, Dalloz- Sirley 1997, s. 55-56.

¹⁹ J. Cadart, *Institutions politiques et droit constitutionnel*, Paryż 1980, s. 976-977.

– społecznej. Inicjatywy podejmowane w ramach arbitrażu, przysługujące monarche zawsze winny mieć na względzie dobro powszechne i interes ogólnonarodowy. Arbitr – monarcha zobowiązany jest także do brania pod uwagę przede wszystkim interesów uniwersalnych, tj. niesekcjonalnych i nietemporalnych²⁰. To właśnie sprawia, że arbitraż polityczny posiada charakterystyczny, specyficzny rys, gdyż poprzez powoływanie się przez monarchę na interes ogólnospołeczny – państwowy, długofalowy, pewnego rodzaju przymus zastosowania wizji długoterminowej, decyduje o ważności i doniosłości funkcji arbitrażu i pozycji arbitra. Król podejmując działania arbitrażowe zmuszony jest więc do dostrzegania interesów, których perspektywa czasowa musi być dłuższa i zazwyczaj precyzyjnie określona. Należy więc stwierdzić, iż warunkiem prawidłowego arbitrażu jest jego uniwersalne rozstrzygnięcie.

Konstytucyjne uregulowania z 1978 roku podporządkowują arbitraż rozwiązaniom właściwym dla monarchii parlamentarnych, uszczuplając tym samym rolę i pozycję króla. Również realne i autentyczne środki arbitrażu na gruncie hiszpańskiej konstytucji są dość skromne i posiadają raczej charakter ogólnikowy. Kluczową rolę dla znaczenia i realizacji arbitrażu ma jednak w przypadku monarchy hiszpańskiego jego prestiż i uznanie²¹. To właśnie dzięki posiadanemu przez króla autorytetowi i jego kluczowej i zasadniczej roli w tworzeniu oraz aranżowaniu rozwiązań ustrojowych, arbitraż głowy państwa hiszpańskiego a przede wszystkim wynikające z niego rozstrzygnięcia są wiążące dla pozostałych instytucji państwowych. Monarcha hiszpański jako arbitr w sposób rzeczywisty zyskuje więc pozycję podmiotu mającego realny wpływ na proces decyzyjny i działania polityczne w państwie. Pozycja monarchy - arbitra w państwie hiszpańskim zyskuje na znaczeniu przede wszystkim w sferze społecznej. To bowiem monarcha ma możliwość inicjatyw uwzględniających trwałość państwa, jego siłę i pozycję, stabilność, jak również właściwe działanie wszystkich struktur państwowych, politycznych, konstytucjonalnych, społecznych, kulturowych, ekonomicznych, gospodarczych.

Przeprowadzona analiza pozycji monarchy hiszpańskiego jako arbitra i moderatora, pozwala na stwierdzenie, że w konstytucyjnym ujęciu i rozumieniu sformułowania przestają być jedynie określeniami pozbawionymi jakichkolwiek realnych możliwości politycznego działania. W ujęciu hiszpańskim arbitr to nie tylko bierny, neutralny, obserwator, strażnik ładu publicznego, ingerujący w sprawy państwowe jedynie w określonych przypadkach, najczęściej sporadycznie. Arbitr – monarcha hiszpański jest oczywiście podmiotem zachowującym neutralność, ale jego postawa

²⁰ J. Szymanek, s.172-173.

²¹ Tamże, s. 173-174.

charakteryzuje się określoną i widoczną na scenie politycznej i sferze społecznej faktyczną aktywnością. W Hiszpanii więc dzięki określonej roli arbitra król staje się rzeczywistym podmiotem systemu rządów. O samej realizacji roli arbitra i moderatora, oprócz wskazań konstytucyjnych zakładających postawę aktywną, decydują jednak w przeważającej części dwa czynniki takie jak praktyka i sam styl sprawowania urzędu²². Zaznaczenia wymaga również fakt, iż w hiszpańskim ujęciu monarcha w roli arbitra nie kieruje się w swoim działaniu chęcią zrealizowania przede wszystkim samodzielnego założenia. Monarcha jako arbiter i moderator działa z chęcią osiągnięcia rezultatu najlepszego dla państwa i społeczeństwa, pozbawionego znamion właściwych dla inicjatyw władczych czy stanowczych.

Obecnie panujący król Juan Carols jest monarchą, który w sposób widoczny włącza się w działania polityczne w kraju. Wyraża się to przede wszystkim w jego aktywności a charakterze konsultacyjnym, czy opiniotwórczym. Swoim działaniem realizuje on więc założenia właściwe dla typowych demokracji parlamentarnych, potwierdzeniem jego pozycji jako króla jest natomiast posiadany przez monarchę hiszpańskiego autorytet²³. Pozycja Juana Carlosa jest więc doskonałym przykładem na ukazanie możliwości realnego wykorzystania konstytucyjnych założeń dotyczących pozycji monarchy w państwie (w przypadku Hiszpanii raczej symbolicznych) za pomocą wypracowanego uznania i autorytetu.

3. Uprawnienia konstytucyjne monarchy

Pozycja króla w systemie politycznym w szerokim ujęciu postrzegana jest przede wszystkim poprzez pryzmat wielkiego autorytetu monarchy. Uznanie i szacunek należny osobie króla nierozdzielnie związany jest z jego rolą jaka przypadła mu w procesie budowania i tworzenia zębów demokracji parlamentarnej Hiszpanii. Osoba monarchy stała się niekwestionowanym autorytetem moralnym, a także politycznym²⁴. Konstytucja hiszpańska określa króla jako szefa państwa, przyznając mu, oprócz prawa arbitrażu oraz moderowania normalnego funkcjonowania instytucji, także prawo urzeczywistniania najwyższej reprezentacji Hiszpanii na arenie międzynarodowej. Niektórzy przedstawiciele nauki o państwie hiszpańskim ze stanowczością stwierdzają, iż niedopuszczalne jest analizowanie i kreowanie pozycji monarchy

²² W. Wojtasik, *Prezydent w demokratycznym modelu ustrojowym*, w: *Prezydent w Polsce po 1989 r. Studium politologiczne*, red. R. Glajcar, M. Migalski, Warszawa 2006, s. 7-9, B. Dziemidok – Olszewska, *Instytucja prezydenta w państwach Europy Środkowo – Wschodniej*, Lublin 2003, s. 289 – 290.

²³ A. Antoszewski, R. Herbut, *System polityczne współczesnego świata*, Gdańsk 2001, s. 270.

²⁴ T. Mołdawa, *Konstytucja Hiszpanii z 27 grudnia 1978 roku*, Warszawa 2008, s. 21.

na podstawie wzoru monarchii konstytucyjnej. Należy więc zauważyć, że nie istnieją dwie kategorie funkcji monarchy – te określone poprzez funkcje arbitra i moderatora oraz te wynikające z innych postanowień konstytucji i ustaw. Na uwagę zasługuje również fakt, iż w ramach realizowania funkcji, określonych ściśle w konstytucji i ustawach, uwidacznia się kwestia, czy i w jakim zakresie król dysponuje swobodą w przedmiocie podejmowania decyzji. Jest to więc problem właściwej analizy prawnej, a także ustalenia rzeczywistego centrum władzy politycznej i uzyskania odpowiedzi, czy centrum to stanowi parlament i rząd, czy też osoba monarchy²⁵. Dylemat ten może zostać rozstrzygnięty poprzez analizę uprawnień króla o charakterze dyskrejonalnym wobec Korteżów Generalnych.

Decydujące znaczenie dla ustaleń relacji król – Kortezy Generalne posiadają przede wszystkim dwa uprawnienia monarchy, a mianowicie przysługujące mu na mocy Konstytucji Hiszpanii prawo sankcjonowania i promulgowania ustaw oraz prawo rozwiązywania parlamentu. Sankcjonowanie i ogłaszanie prawa jest uznawane powszechnie za przywilej głowy państwa, zarówno w systemie republikańskim, jak i monarchistycznym. Nadawanie mocy prawnej natomiast, należy uznać za cechę właściwą dla monarchicznej formy rządów i za historyczną pozostałość szerokiego uprawnienia ustawodawczego charakterystycznego dla władzy królewskiej. W Konstytucji Hiszpanii nadawanie mocy prawnej jest czystą formalnością, którą osoba króla jest zobowiązana wykonać bez możliwości wnoszenia weta zawieszającego w stosunku do aktu prawnego przyjętego przez Parlament. Jakikolwiek wątpliwości dotyczące tej kwestii rozstrzyga art. 91, który zawiera jednoznaczne stwierdzenie, iż „król w terminie piętnastu dni, sankcjonuje ustawy uchwalone przez Kortezy, promulguje je i poleca do natychmiastowego ogłoszenia²⁶. Przepis ten należy traktować jako formułę nakazową, która to w połączeniu z wetem właściwym dla Senatu i zgodnie z art. 90, wymaga tego, żeby król sankcjonował prawo w wyznaczonym terminie²⁷.

Artykuł 91 Konstytucji Hiszpanii posiada jednak większą moc prawną wraz z faktem, iż poprzez zaniechanie uchwalenia ustawy, monarcha staje się sędzią konstytucyjności prawa. W ten sposób król wkracza w obszar uprawnień właściwy dla Trybunału Konstytucyjnego. Sam król nie może jednak odwołać się do Trybunału,

²⁵ A. Łabno – Jabłońska, *Iberyjska droga do demokracji. Studium prawnokonstytucyjne*, Warszawa 1996, s. 79.

²⁶ *Konstytucja Hiszpanii z 27 grudnia 1978*, tłum. Tadeusz Moldawa. Warszawa 1993. Tekst wraz z ostatnią zmianą z 27 sierpnia 1992 r.

²⁷ Sanckja królewska nie jest więc wyrazem udziału monarchy w procesie tworzenia prawa i ma wyłącznie charakter symboliczny. Analogicznie traktuje się w doktrynie i w praktyce hiszpańskiej prawa konstytucyjnego promulgację, która jest postrzegana jako akt deklaratoryjny.

dlatego też musi uznać, że wejście w życie ustawy jest wiążące, a jeżeli jego zdaniem procedura legislacyjna nie została należycie spełniona, może jedynie o tym fakcie powiadomić którykolwiek z organów państwa, konkretnie premiera jako organu odpowiedzialnego za porozumienie z głową państwa i w szczególności jako organu stojącego na straży prawa w celu wszczęcia rekursu antykonstytucyjnego. Uprawnienie do natychmiastowego ogłoszenia ustawy nie powinno stanowić istotnego problemu i musi zostać przesłane do premiera z podpisami i zatwierdzonym tekstem zgodnie z zapisami art. 91, w terminie piętnastu dni roboczych do złożenia w Dzienniku Ustaw. Wezwanie do zwoływania i rozwiązywania Kortezów Generalnych wynika również z tradycyjnych uprawnień przypisanych pozycji monarchy w państwie.

Więcej uwagi poświęcić należy badaniu uprawnień monarchy do rozwiązywania parlamentu, chociażby z uwagi na fakt uznania tego uprawnienia za tradycyjną broń hiszpańskiej monarchii. Funkcjonują dwa różne przypadki w których możliwe jest rozwiązanie parlamentu. Po pierwsze istnieje taka możliwość w przypadku braku powołania premiera, nie każdy kandydat bowiem może uzyskać zaufanie Kongresu (art. 99), po drugie może się to stać na wniosek Prezesa Rady Ministrów (art. 115)²⁸. Można jedynie przypuszczać, iż król dysponuje pewnym zakresem swobody w kwestii oceny wniosku premiera o rozwiązanie izb lub Kortezów, co w konsekwencji może zadecydować o negatywnym rozpatrzeniu tego wniosku. W obu przypadkach rozwiązanie parlamentu podlega ścisłym regulacjom. W pierwszym przypadku jeżeli po upływie dwu miesięcy od pierwszego głosowania żaden z kandydatów nie otrzyma zaufania Kongresu, „król rozwiązuje obie izby parlamentu i zarządza nowe wybory za uprzednią zgodą przewodniczącego Kongresu”²⁹. Możliwość samodzielnego decydowania króla o rozwiązaniu dotyczyć może jedynie sytuacji, kiedy zostały naruszone przewidziane konstytucyjnie warunki legalnego rozwiązywania, a więc np. brak uprzedniego rozpatrzenia wniosku przez Radę Ministrów, trwanie postępowania w sprawie wniosku o wyrażenie wotum nieufności dla rządu lub gdy nie upłynął jeszcze rok od poprzedniego rozwiązania parlamentu.

Zasadnym więc jest twierdzenie J. de Estebaña i L. Lopeza Guerry, że aby przyznać funkcje moderatora monarchszemu Hiszpanii, należałoby nadać mu realne prawo rozwiązywania parlamentu. Konstytucja możliwość takową wyklucza, gdyż prawo rozwiązywania izb przez monarchę ma charakter czysto iluzoryczny³⁰. Rozwiązanie

²⁸ Na mocy art. 115 ust 1. Konstytucji Hiszpanii premier, po uprzednim rozpatrzeniu przez Radę Ministrów i pod swą wyłączną odpowiedzialność, może wystąpić do monarchy z wnioskiem o rozwiązanie Kongresu, Senatu lub Kortezów.

²⁹ Tamże.

³⁰ A. Łabno – Jabłońska, s. 95.

to i ten tryb jest odpowiednikiem tradycyjnej procedury jaką jest wotum nieufności dla rządu ma ono jednak zapewnić równowagę w stosunkach między Kortezami a rządem poprzez głosowanie o wotum nieufności i rozwiązaniu bez szkody dla króla i bez poważnych zakłóceń w funkcjonowaniu systemu.

Stosunki między królem a władzą wykonawczą również są wyrazem usytuowania monarchy na pozycji arbitra i moderatora. A. Conde podkreśla trzy szczegółowe uprawnienia króla, tj. prawo zgłaszania kandydata na premiera, prawo mianowania na to stanowisko i prawo zdymisjonowania premiera. Kandydatura, mianowanie i ustąpienie premiera to uprawnienia, które należy uznać za najważniejsze jakie przysługują królowi na mocy artykułów zawartych w nowej Konstytucji. W procedurze mianowania na stanowisko premiera Konstytucja wskazuje na dwa momenty takie jak propozycja kandydata zobowiązanego do utworzenia rządu i jego mianowanie z chwilą uzyskania poparcia.

Analizując uprawnienia monarchy, w wymienionych wyżej przypadkach, należy zauważyć, iż desygnuje on kandydata na urząd premiera „po każdym ukonstytuowaniu się Kongresu Deputowanych i w innych przypadkach określonych w Konstytucji”. Inne przypadki dotyczą konstytucyjnej regulacji odnoszącej się do przypadku ustąpienia rządu, w związku z czym rodzi się potrzeba utworzenia nowego rządu. Artykuł 10 stwierdza, że „Rząd ustępuje po ogłoszeniu wyborów powszechnych, po utracie zaufania parlamentarnego przewidzianego w Konstytucji lub po ustąpieniu lub śmierci premiera”. Zaufanie parlamentarne zostaje utracone z chwilą, gdy Kongres odrzuca wotum zaufania wobec Rządu lub kiedy zostaje złożony wniosek o wotum nieufności. Wniosek taki musi zawierać nazwisko kandydata na premiera, który uzyskuje akceptację Izby po zatwierdzeniu wotum nieufności. W takiej sytuacji monarcha nie zgłasza kandydata na szefa Rządu, jedynie „mianuje premierem” osobę wskazaną we wniosku o wotum nieufności. Żaden artykuł Konstytucji Hiszpanii nie określa precyzyjnie terminu na zaproponowanie kandydata. Zasadniczy termin określony jest natomiast na mocy art. 99 ustęp 5 Konstytucji Hiszpanii w przypadku, gdy pierwsza propozycja nie odniesie sukcesu, czas na złożenie drugiej propozycji to okres dwóch miesięcy liczony od złożenia pierwszej propozycji. Możliwość wycofania się z propozycji przez głowę państwa w kontekście art. 99 Konstytucji Hiszpanii wydają się być niemożliwa³¹. Żaden przepis prawny nie zabrania głowie państwa

³¹ Art. 99 ust. 2. Kandydat zaproponowany zgodnie z postanowieniami ustępu poprzedniego przedstawia przed Kongresem Deputowanych program polityczny Rządu, który zamierza utworzyć i zwraca się o zaufanie Izby, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/hiszpania.html>; [dostęp: 21.05.2011].

proponować kolejnych kandydatów, którzy mogą być niezaakceptowani przez Kongres, w związku z tym monarcha może doprowadzić do jego rozwiązania³².

Poddając analizie art. 101 i art. 99³³, można stwierdzić, iż w sytuacji kiedy szef rządu przedkłada swoją dymisję, król powinien rozpocząć procedurę według art. 99 i wyznaczyć kandydata, a proces ten winien wiązać się z rozpoczęciem konsultacji z przedstawicielami ugrupowań parlamentarnych. Przyjęcie dymisji jest niesformalizowane do czasu wydania dekretu o ustąpieniu premiera, co winno się łączyć z wydaniem Dekretu o powołaniu nowego szefa rządu. Samo złożenie dymisji na ręce monarchy winno być początkiem wdrażania procedur przewidzianych w art. 99, co w konsekwencji pozbawia głowę państwa uprawnień decyzyjnych służących utrzymaniu funkcjonowania rządu.

Pozycję monarchy należy również przeanalizować biorąc pod uwagę jego uprawnienia dotyczące powoływania i odwoływania członków Rządu. Zarówno w jednym, jak i w drugim przypadku król działa na wniosek szefa Rządu, co jest dla osoby króla wiążące zgodnie z zasadami systemu rządów parlamentarnych gwarantowanych zapisami Konstytucji. W tej kwestii monarcha został więc całkowicie pozbawiony swobody działania, a jego aktywność ogranicza się jedynie do przedstawienia

³² Jeżeli upłynęły dwa miesiące od pierwszego głosowania w sprawie inwestytury, a żaden z kandydatów nie otrzymał zaufania Kongresu, Król rozwiązuje obie Izby i zarządza nowe wybory za kontrasygnatą Przewodniczącego Kongresu, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/hiszpania.html>; [dostęp: 21.05.2011].

³³ Artykuł 99 ust. 1. Po każdorazowym odnowieniu składu Kongresu Deputowanych oraz w pozostałych wypadkach określonych w Konstytucji, Król, po uprzedniej konsultacji z reprezentantami wyznaczonymi przez grupy polityczne posiadające reprezentację parlamentarną i za pośrednictwem Przewodniczącego Kongresu, proponuje kandydata na Przewodniczącego Rządu. 2. Kandydat zaproponowany zgodnie z postanowieniami ustępu poprzedniego przedstawia przed Kongresem Deputowanych program polityczny Rządu, który zamierza utworzyć i zwraca się o zaufanie Izby. 3. Jeżeli Kongres Deputowanych bezwzględną większością głosów swych członków udzieli zaufania temu kandydatowi, Król mianuje go Przewodniczącym. W razie nieuzyskania takiej większości, przeprowadza się nad tą samą propozycją nowe głosowanie w czterdzieści osiem godzin po pierwszym; w tym wypadku uważa się, iż zaufanie zostało udzielone, jeżeli opowiedziała się za nim zwykła większość. 4. Jeżeli w wyniku wymienionych głosowań zaufanie konieczne dla inwestytury nie zostałyby udzielone, przedstawiane są kolejne propozycje, w sposób przewidziany w ustępach poprzednich. 5. Jeżeli upłynęły dwa miesiące od pierwszego głosowania w sprawie inwestytury, a żaden z kandydatów nie otrzymał zaufania Kongresu, Król rozwiązuje obie Izby i zarządza nowe wybory za kontrasygnatą Przewodniczącego Kongresu. Artykuł 101. Rząd ustępuje po przeprowadzeniu wyborów powszechnych, w razie utraty zaufania parlamentarnego w wypadkach przewidzianych w Konstytucji lub na skutek dymisji albo śmierci jego Przewodniczącego. 2. Ustępujący Rząd kontynuuje działalność aż do objęcia funkcji przez nowy Rząd. <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/hiszpania.html>; [dostęp: 26.06.2011].

sformalizowanej propozycji. Na mocy przepisów konstytucyjnych głowa państwa nie może więc odmówić podpisania przedstawionego dekretu mianowania lub odwołania premiera. Opisana sytuacja zakłada, że interwencja króla w proces tworzenia rządu kończy się jedynie na złożeniu wniosku i mianowaniu premiera. Należy również zauważyć, że mianowanie i odwoływanie dotyczy wiceprezesów, ministrów i „pozostałych członków określonych przez prawo”³⁴ (sformułowanie to należy rozumieć w kontekście art. 99, czyli chodzi o wszystkich poza przewodniczącymi; zob. też art. 102.1). Uściślić również należy, że podczas gdy powołanie członków Rządu następuje zawsze po wcześniejszym wyborze premiera, to jego ustąpienie jest równoczesne z ustąpieniem całego rządu³⁵.

Uprawnienia monarchy wobec wydawania dekretów zatwierdzonych przez Rząd, określone są dość precyzyjnie. Konstytucja jednoznacznie precyzuje, iż monarcha po wydaniu takich dekretów nie robi nic oprócz wypełniania formalności właściwych dla przedstawiciela jedności państwowej, od której powinny wychodzić najważniejsze akty państwowe. W efekcie odnosi się to do kwestii dekretów zatwierdzonych w Radzie Ministrów, co oznacza, że jest ona ostatnim podmiotem, który zatwierdza odpowiednie dekryty zarówno te o charakterze normatywnym, jak i decyzyjnym. Zapis art. 62 f i art. 97, który przyznaje Rządowi, a nie głowie państwa funkcje wykonawcze i władzę regulacyjną uniemożliwia sytuację, w której głowa państwa odmawia podpisania jednego z dekretów zatwierdzonych przez Radę Ministrów.

Pewien zakres uprawnień króla ma charakter uprawnień pasywnych. Zaliczyć można do nich np. prawo do bycia informowanym o sprawach państwowych i przewodniczenie posiedzeniom Rady Ministrów.

Osoba monarchy obecnie wiązana jest nierozzerwalnie z uprawnieniami dotyczącymi najwyższego dowództwa wojskowego. Siły Zbrojne Hiszpanii mają na celu bronić integralności terytorialnej i porządku konstytucyjnego na terenie państwa hiszpańskiego. W związku z tym najwyższe dowództwo wojskowe powinno służyć do obrony państwa i Konstytucji i być domeną króla. W Hiszpanii przypisanie królowi prawa do dysponowania siłami wojskowymi ma charakter historyczny. Faktycznie, to Rząd kieruje administracją wojskową i obroną państwa, król natomiast przyznaje stanowiska wojskowe, honory i odznaczenia zgodnie z ustawami³⁶, król

³⁴ Konstytucja Hiszpanii, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/hiszpania.htm>; [dostęp: 27.06.2011].

³⁵ Z uwzględnieniem wyjątków takich jak odwołania indywidualne, kryzys o charakterze częściowym czy ewentualne zmiany w Rządzie.

³⁶ Art. 62f wydaje dekryty uchwalone przez Radę Ministrów, obsadza stanowiska cywilne i wojskowe, nadaje tytuły honorowe i odznaczenia, zgodnie z ustawami,

ogłasza wojnę i zawiera pokój za wcześniejszym upoważnieniem Kortezów³⁷, król nie podejmuje interwencji w sytuacjach wyjątkowych chyba że istnieje konieczność podpisania odpowiedniego dekretu³⁸.

Wzajemne relacje monarchy z Siłami Zbrojnymi najczęściej regulowane są ustawami organicznymi, a nie Konstytucją, również wszystkie akty króla dotyczące sił zbrojnych są poddawane kontrasygnacie zgodnie z ogólnymi zasadami.

W kwestii powoływania na stanowiska cywilne i militarne Konstytucja powieła formułę stworzoną w 1869 roku, która to usprawiała korzystanie z tego prawa. Atrybut ten przypisany był tradycyjnie osobie króla. Obecnie omawiane uprawnienia króla mają charakter całkowicie symboliczny i wynikają ze stwierdzenia, iż pełnienie funkcji publicznych pochodzi od najwyższej instancji państwowej³⁹. Symboliczny charakter tego typu uprawnień potwierdza fakt, iż na dzień dzisiejszy królowi nie przysługuje domniemanie kompetencji w zakresie mianowania wszystkich urzędników państwowych. Królewskim Dekretem obsadzone są typowe polityczne stanowiska urzędnicze.

³⁷ Art. 63 ust. 3. Do Króla należy, za uprzednim upoważnieniem Kortezów Generalnych wypowiadać wojny i zawieranie pokoju

³⁸ Artykuł 116 ust 1. Ustawa organiczna reguluje sytuację stanu pogotowia, stanu wyjątkowego i stanu oblężenia, a także odpowiednie kompetencje i ograniczenia. 2. Stan pogotowia zarządza Rząd w drodze dekretu uchwalonego przez Radę Ministrów, na okres najwyżej piętnastu dni, zdając sprawę Kongresowi Deputowanych, który zbiera się niezwłocznie w tym celu; bez upoważnienia Kongresu ów okres nie może być przedłużony. Dekret określa terytorium, na które rozciągają się skutki zarządzenia. 3. Stan wyjątkowy jest zarządzany przez Rząd w drodze dekretu uchwalonego przez Radę Ministrów, za uprzednim upoważnieniem Kongresu Deputowanych. Akty upoważniające i zarządzające stan wyjątkowy powinny wyraźnie określać jego skutki, terytorium, na które się rozciąga i czas jego trwania, który nie może przekraczać trzydziestu dni; czas trwania stanu wyjątkowego może być przedłużony na ten sam okres, przy zastosowaniu tych samych wymogów. 4. Stan oblężenia jest zarządzany przez Kongres Deputowanych bezwzględną większością, na wyłączny wniosek Rządu. Kongres określa jego zasięg terytorialny, czas trwania i warunki. 5. Nie można przystąpić do rozwiązania Kongresu po zarządzeniu któregoś ze stanów wymienionych w niniejszym artykule. Izby zostają automatycznie zwołane, gdyby owe zarządzenie nastąpiło w okresie między sesjami. Ich funkcjonowanie, jak również funkcjonowanie pozostałych konstytucyjnych władz państwa nie może zostać przerwane podczas obowiązywania tych stanów. Gdyby sytuacja uzasadniająca wprowadzenie któregoś z wymienionych stanów powstała po rozwiązaniu Kongresu lub po wygaśnięciu jego pełnomocnictw, kompetencje Kongresu zostają przejęte przez jego Stałą Deputację. 6. Zarządzenie stanu pogotowia, stanu wyjątkowego lub stanu oblężenia nie wprowadza zmian do zasady odpowiedzialności Rządu i jego reprezentantów wymienionych w Konstytucji i ustawach. Konstytucja Hiszpanii, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/hiszpania.html>; [dostęp: 26.06.2011].

³⁹ Wyjątek stanowią członkowie Izb, których stanowisko deputowanego czy senatora nie pochodzi od głowy państwa.

Do tradycyjnych uprawnień monarchy zalicza się także nadawanie honorów i odznaczeń. Jest to również rodzaj władzy symbolicznej, związanej z najwyższą władzą państwową. W przypadku tego uprawnienia należy podkreślić tu większy margines swobody króla. To bowiem monarcha może sugerować desygnowanie danej osoby do odznaczenia. Przyznanie odznaczeń nie wymaga zatwierdzenia przez Radę Ministrów. Można więc stwierdzić, iż nie jest łamaniem Konstytucji wykazywanie przez monarchę inicjatywy w nadawaniu odznaczeń. Całkowicie symbolicznym jest również atrybut związany z patronatem nad Akademią Królewską. Ma on na celu pogłębianie więzi pomiędzy koroną a kulturą a przede wszystkim ukazanie monarchy jako podmiotu jednoczącego społeczeństwo poprzez rozciąganie pieczy nad instytucjami odpowiedzialnymi za szerzenie kultury.

Analizie należy także poddać uprawnienia w sferze władzy sądowniczej głowy państwa w Hiszpanii. Stwierdzenie wynikające z art. 117 ust. 1, że wymiar sprawiedliwości działa w jego imieniu jest raczej konsekwencją pozycji monarchy jako symbolu jedności i ciągłości Państwa. We właściwym rozumieniu tego typu uregulowania jest podkreślenie tradycyjnego znaczenia monarchii, gdyż to właśnie wymiar sprawiedliwości i sama sprawiedliwość są uznawane za atrybuty suwerenności i są wymierzane w imieniu władcy. Obecna Konstytucja zakłada pewnego rodzaju kompromis wyrażony w stwierdzeniu iż „wymiar sprawiedliwości pochodzi od ludu i jest wykonywany w imieniu króla”, nie ma ono jednak skutków o charakterze praktycznym, jest wyrazem suwerenności z jednej strony a z drugiej podkreśla tradycję prawa powszechnego zakładającą że sprawiedliwość jest wymierzana w imieniu króla. Sądownicze uprawnienia monarchy wyrażają się także w prawnej możliwości mianowania Prezesa Trybunału Najwyższego i Prokuratora Generalnego. Mianowania prezesa dokonuje król na wniosek Rady Głównej Władzy Sądownej w formie określonej przez prawo⁴⁰. Propozycja Rady w tym przypadku jest wiążąca dla króla ponieważ jest ona organem kierowniczym władzy sądownej i nie istnieją powody dla których król miałby odrzucić taką propozycję. W zapisach obecnej Konstytucji członkowie władzy sądowniczej rozumiani są jako wspólna i symboliczna władza monarchy do nadawania stanowisk cywilnych⁴¹.

⁴⁰ Art. 123 ust. 2. Prezes Trybunału Najwyższego jest powoływany przez Króla, na wniosek Rady Głównej Władzy Sądowniczej, w trybie określonym przez ustawę. - <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/hiszpania.html>; [dostęp: 27.06.2011].

⁴¹ Mianowanie Prezesa Trybunału Najwyższego jest podpisywane przez premiera, chociaż nie bierze on udziału w podejmowaniu takiej decyzji. Jest to sytuacja dość specyficzna, gdyż zarówno osoba podpisująca, jak i kontrasygnująca są zobowiązane do formalizowania decyzji której żaden z nich nie podjął, ale zobowiązani są do przestrzegania jej zgodnie z zasadą niezawisłości sądowniczej.

W przypadku mianowania Prokuratora Generalnego decyzja należy do króla „na wniosek rządu za porozumieniem z Radą Główną Władzy Sądowej”. W tym przypadku również propozycja ma charakter wiążący dla króla, ale osoba kontrasygnująca potwierdza w tym wypadku, iż decyzja przysługiwała materialnie kontrasygnującemu. Charakterystycznym i tradycyjnym uprawnieniem jest również prawo udzielania łaski. W świetle obowiązujących przepisów zabronione są jednak powszechnie ułaskawienia, ponadto król nie może zastosować prawa łaski w przypadku odpowiedzialności karnej premiera i pozostałych członków rządu.

Charakterystyka pozycji monarchy wymaga również przeanalizowania jego uprawnień w kwestii relacji ze wspólnotami autonomicznymi. Potwierdzeniem zasady „król mianuje ale nie wybiera” jest uprawnienie monarchy wobec Prezydenta Zgromadzenia wybieranego przez Zgromadzenie. Król ogranicza się do podpisania tego mianowania. Uprawnienia ograniczające się do podpisania nominacji z kontrasygnatą premiera przysługują także królowi w przypadku mianowani członków i prezesa Trybunału Konstytucyjnego.

Tradycyjnym i typowym uprawnieniem głowy państwa jest również akredytowanie i przyjmowanie przedstawicieli dyplomatycznych. Jest to także historyczny przywilej głowy państwa, który w nowej Konstytucji wywodzi się z pozycji króla jako symbolu jedności i ciągłości państwa, a w szczególności jako najwyższego przedstawiciela w stosunkach międzynarodowych. Charakter tego uprawnienia jest symboliczny i honorowy. Monarcha w tym przypadku nie dysponuje marginesem swobodnej decyzji do wyznaczenia hiszpańskich przedstawicieli dyplomatycznych ani akredytowania przedstawicieli innych państw, jako że jest to część polityki zagranicznej stanowiącej domenę Rządu.

Pozycję króla określają także jego uprawnienia w dziedzinie stosunków międzynarodowych do których zalicza się wyrażanie zgody państwa na podpisywanie traktatów. Przyznanie tego prawa królowi w nowej Konstytucji wynika z tego, iż to król posiada najwyższe predyspozycje do reprezentacji państwa w stosunkach międzynarodowych. Król jednak nie może podejmować działań dyplomatycznych, monarcha jest najważniejszym przedstawicielem państwa, Rząd natomiast kieruje polityką zagraniczną. Rola króla w wyrażaniu zgody państwa na zawarcie traktatu międzynarodowego ogranicza się jedynie do „pokazywania” i nie ma związku z istotną decyzją. Sprzeciw króla wobec traktatu mógłby być możliwy o ile monarcha uznałby traktat za niezgodny z Konstytucją a jego ratyfikacja wymagałaby wcześniejszej zmiany Konstytucji, jednak prawo do wypowiedzania się o ewentualnej niezgodności między traktatem a Konstytucją należy do rządu a nie do króla.

Sam król jako najwyższy przedstawiciel państwa wyraża zgodę Państwa na zawarcie traktatów bez względu na zastosowane procedury (ratyfikacja, przystąpienie, zatwierdzenie) i bez względu na materię traktatu. Ta kompetencja głowy państwa wymaga dookreślenia formy jaką przybiera tego typu działanie. Należy więc rozróżnić: traktaty na mocy których przyznaje się kompetencje konstytucyjne organizacji lub instytucji międzynarodowej⁴². W tym przypadku monarcha ma prawo do interwencji w dwóch momentach: sankcjonując ustawy organiczne na mocy których zatwierdza się traktaty i gdy wyrażając zgodę państwa na pomocą odpowiedniego instrumentu, ratyfikacji czy przystąpienia a także traktaty art. 94.1 wymagające zgody Korteżów⁴³. W związku z tym król w tym przypadku podpisuje tylko dokument ratyfikacji, jak tylko Korteży zwrócą się z tą kwestią do monarchy. W przypadku pozostałych umów, głowa państwa podpisuje dokumenty ratyfikacji bez konieczności wcześniejszej autoryzacji.

4. Podsumowanie

Monarcha jest symbolem jedności i trwałości państwa, pochodzą od niego najważniejsze akty państwowe: Dekrety – Prawa, Dekrety przyjęte przez Radę Ministrów, nominacje przyjmujące formę Dekretu a nie zatwierdzone przez Radę Ministrów⁴⁴. We wszystkich tych działaniach aktywność króla ograniczona jest do sformalizowania decyzji podjętych przez inny organ. Monarcha natomiast jako arbiter i moderator funkcjonowania instytucji posiada uprawnienie, którego znaczenie zależy od układu partyjnego w Kongresie, uprawnieniem tym jest zgłaszanie kandydatury premiera. Właściwie na tym kończy się rola monarchy w procesie tworzenia rządu. Głowa państwa nie posiada absolutnie żadnej swobody decyzyjnej we władzy o charakterze arbitrażowym. Bardziej istotnym wyrazem funkcji miarkującej i arbitrażowej króla jest jego prawo do bycia informowanym o sprawach państwowych, przewodniczenie posiedzeniom Rady Ministrów, z uwzględnieniem, że funkcje te jest realizowana na nieformalnej drodze perswazji i mediacji. Uprawnienia króla

⁴² Artykuł 93. W drodze ustawy organicznej można udzielić upoważnienia do zawarcia traktatów, które powierzają organizacji lub instytucji międzynarodowej wykonywanie kompetencji wynikających z Konstytucji. Do Korteżów Generalnych lub Rządu należy zapewnienie, w zakresie ich kompetencji, wykonania tych traktatów oraz postanowień pochodzących od organizmów międzynarodowych lub ponadnarodowych, na rzecz których dokonano przeniesienia kompetencji. <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/hiszpania.html>; [dostęp: 27.06.2011].

⁴³ Decyzja Korteżów Generalnych w tym przypadku zostaje przyjęta większością każdej Izby.

⁴⁴ Nominacje Prezesa Trybunału Najwyższego, Sędziów Trybunału Konstytucyjnego, przewodniczącego Rady Ministrów Jednostek Autonomicznych.

jako najwyższego reprezentanta państwa posiadają charakter czysto nominalny. Podkreślenia jednak wymaga inicjatywa do wspierania i zachęcania do relacji z innymi państwami ze szczególnym uwzględnieniem państw wspólnoty historycznej. Posiadając jednak to uprawnienie nie daje królowi możliwości podejmowania działań bez wiedzy i zgody rządu.

Poddając analizie wachlarz uprawnień króla w świetle obecnie obowiązującej Konstytucji należy zaznaczyć iż większość z uprawnień i funkcji monarchy ma charakter symboliczny oraz reprezentacyjny i w sposób znaczący ogranicza funkcje arbitrażowe i moderatorskie. Sama władza w Hiszpanii w ujęciu konstytucyjnym posiada więc charakter monistyczny i tej oceny nie zmienia fakt, że w konstytucjach europejskich bardzo często rezygnowano z formułowania zasady suwerenności monarchy⁴⁵. Funkcja arbitrażowa monarchy natomiast traci na znaczeniu i wydaje się mniej istotna oraz wyraźna, gdyż w rzeczywistości jest ona pozbawiona mechanizmów pozwalających na pełną realizację jej założeń.

⁴⁵ W. M. Perez-Dias, *Powrót społeczeństwa obywatelskiego w Hiszpanii*, Kraków 1996, s. 27-28.